

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Сиви Андрія Олеговича
на тему «Суспільно-культурна, військово-політична та
освітньо-виховна діяльність Івана Боберського (1873–1947)»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора історичних
наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Різноаспектне вивчення діяльності відомих українських громадсько-політичних діячів, зокрема особистостей, чий вклад у розвиток української національної свідомості та формування національно сформованої особистості становить великий науковий та суспільний інтерес. Проблематика ролі та місця особистості в історії, як правило, викликає зацікавлення не лише у науковців-істориків, але й серед широких кіл громадськості, оскільки крізь призму біографії тієї чи іншої людини (тим більше – людини відомої, скажімо, політичного, громадського, чи культурного діяча) реконструкція минулого постає у більш репрезентативному сприйнятті.

Актуальність дисертаційного дослідження не викликає заперечень і зумовлена тим, що суспільно-культурна, військово-політична, освітньо-виховна та націєтворча діяльність І. Боберського як окрема сторінка української національної історії ХХ ст. має важливе наукове, теоретичне, практичне, пізнавальне значення і не знайшла комплексного та всебічного висвітлення в історіографії.

Важливість теми дослідження обумовлюється й тим, що біографії видатних українських діячів, які зробили вагомий внесок у розвиток українського націєтворення як радянська, так і сучасна російська історіографія прагнули замовчувати та дискредитувати. Рівною мірою це стосується і відносно недавніх подій, а саме – історії України радянсько-комуністичних часів, коли погляди визначних особистостей українського народу подавалися в усіченому вигляді через призму ідеологічних кліше, які потребують значного переосмислення.

Тому вибір теми докторської дисертації Сиви є цілком обґрунтованим, доцільним і актуальним, так як дана проблема не стала предметом спеціального комплексного дослідження. Як зазначає дослідник, суспільно-культурна, військово-політична, освітньо-виховна та націєтворча діяльність Івана Боберського вимагає об'єктивного, концептуального та неупередженого дослідження із залученням різнопланових дотепер невідомих і невивчених джерел.

Наукова новизна дисертації очевидна, адже вона увібрала в себе різноманітні бачення, наукові оцінки та концепції, опирається на доволі солідну джерельну базу. Андрій Сива провів кропітку роботу щодо збору архівних документів, численної кількості різноманітних джерел та спогадів очевидців подій. Здобувач залучив максимально можливий фактичний матеріал для написання докторської дисертації.

Вступна частина роботи відповідає вимогам до дисертаційних досліджень. Наукова проблема, мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, хронологічні та територіальні межі сформульовані чітко та логічно. Автор дисертаційного дослідження, спираючись на широку джерельну базу, насамперед на неопубліковані архівні матеріали, періодичні видання, мемуарну літературу та історичні дослідження з даної проблеми комплексно проаналізував багатогранну діяльність Івана Боберського, як педагога, громадського, військово-політичного і державного діяча, організатора, засновника українського молодіжного спортивного руху, спортсмена, журналіста, редактора, видавця, перекладача, мецената, фотографа, архівіста, знавця декількох європейських мов та багатогранної непересічної особистості.

У дисертаційній роботі чітко вмотивовано мету і завдання дослідження. Задля досягнення задекларованої мети здобувач досить вдало вирішив низку науково-дослідницьких завдань.

Обрана тема дослідження виконана в межах науково-дослідницьких тем відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України: «Взаємодія інституцій держави і громадянського суспільства в

Україні у другій половині XIX–XX ст. Західні землі» (номер державної реєстрації 0115U002458), «Міжнаціональні відносини в Україні у XX – поч. XXI ст.: Західні землі» (номер державної реєстрації 0118U003905).

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що здобувач пропонує своє бачення на основі великого масиву використаних джерел та документів, критичного аналізу дотичних до проблеми наукових праць, словесних, зображальних, речових і поведінкових джерел. Напрацювання Сиви А.О. пройшли апробацію. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 45 наукових працях, з них 1 – індивідуальна монографія обсягом 41,48 д. а., 1 історичний нарис обсягом 37,7 д. а., 21 публікація у фахових виданнях України і включених до міжнародних наукометричних баз Web of Science та Index Copernicus, 22 – в інших виданнях.

Дисертація має чітку, добре продуману структуру, яка обумовлена предметом, метою та завданнями наукового дослідження. Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається з переліку умовних скорочень, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (усього 1470 позицій), додатків. Загальний обсяг дисертації 551 сторінка, із них 364 сторінки основного тексту.

Розділи дисертації відображають основні завдання наукової роботи: визначити особливості формування світогляду І. Боберського, його педагогічну та освітньо-виховну працю, військово-політичну, державотворчу та редакційно-видавничу діяльність. Проаналізовано внесок у становлення та розвиток українських громадських організацій: сокільського руху (Галичина, діаспора), НТШ (Львів), «Українського спортивного кружка» (Львів), «Учительської громади» (Галичина), «Просвіти» (Львів); СТ «Україна» (Львів), «Пласту» (Галичина, діаспора), громадських організацій США, Канади та Чехословаччини. Висвітлена проведена робота Іваном Боберським в організації, підготовці та проведенні краєвих здвигів у Галичині, проаналізовано його творчу спадщину та життєвий шлях.

Оригінальність дослідження засвідчує широка репрезентативна джерелознавча база. Автор досить вдало систематизував огляд джерельної бази дослідження. Ним зроблено джерелознавчий аналіз з класифікації та глибокого аналізу документів. Вражає великий обсяг використаних архівних джерел та документів, який налічує 1043 найменувань. Увесь список джерел та історіографії становить 1470 найменувань. Серед них Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Центральний державний архів громадських об'єднань України, Центральний державний архів зарубіжної україніки, Центральний державний історичний архів України, м. Київ, Центральний державний історичний архів України у Львові, Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного, Державний архів Івано-Франківської області, Державний архів Львівської області.

Список неопублікованих джерел доповнюють документи з 17 приватних архівів із України, США, Канади, Австралії, Австрії. Важливим джерелом стали матеріали Бродівського історико-краєзнавчого музею, Львівського національного літературно-меморіального музей Івана Франка, Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, Музею-архіву пластового руху у Львові, Музею-архіву преси у Києві, заснованого Вахтангом Кіпіані, документи з наукових бібліотек України та Польщі.

В роботі використано 162 праці Івана Боберського, написаного ним у різний період своєї діяльності. Дисертантом проаналізовано велику кількість періодичної преси досліджуваного періоду, в якій різнопланово висвітлена діяльність І. Боберського та організовані ним спортивно-громадські заходи та політичну діяльність. Інтерес становлять використані дисертантом спогади та мемуарна література, яка доповнює наукове тло дисертаційного дослідження.

В історіографічному аналізі дисертаційного дослідження автором охарактеризовано історичні праці, які безпосередньо або опосередковано стосуються досліджуваної теми. А. Сова з метою детального аналізу,

історіографію досліджуваної теми поділив на три періоди: 1) 1900-ті роки – 1947 р.; 2) 1947 р. – 1980-ті роки; 3) 1990-ті роки – 2020 р. В основу такого поділу покладено хронологічний принцип. Позитивним у роботі є і те, що автор використав численні світлини, як окреме джерело. Чимало авторів використовують світлини як додаткове джерело інформації, часто не вдаючись до ґрунтовного їх опрацювання. У цьому дослідженні світлини виокремлені в окрему групу джерел. Їх пошук, аналіз і зіставлення з іншими джерелами забезпечили об'єктивне висвітлення життєпису Івана Боберського. Глибокий аналіз історіографії дав можливість дисертанту зробити висновок, що накопичені на сьогодні розвідки про окремі аспекти з життя та діяльності І. Боберського мають здебільшого науково-популярний і публіцистичний характер, вони не структуровані системно й не розкривають проблеми комплексно. Це дало підстави дисертанту стверджувати про необхідність комплексного узагальнення, всебічного і неупередженого вивчення суспільно-культурної, військово-політичної та освітньо-виховної діяльності І. Боберського (1873–1947 рр.).

Поставленій меті дослідження відповідає вибрана дисертантом наукова методологія. Складність проблеми полягала в тому, що поставлені завдання дослідження вимагали специфічного способу осмислення та реалізації фактологічної та концептуальної складових. Дисертантом вірно сформовані теоретико-методологічні засади дисертації, які впливають із сукупності наукових принципів та методів пізнання, зумовлених тенденцією наукових пошуків у сучасній українській історіографії. Як зазначає дослідник, в українській історіографії ще не сформовано усталених підходів до вивчення біографії І. Боберського, не отримали належної оцінки його місце та роль в історії України. Науковці, як правило, вивчали його життєвий шлях через призму внеску в сферу фізичного виховання і спорту, цілком заслужено називаючи І. Боберського «Батьком українського тіловиховання». Однак аналіз джерел показав, що такий підхід суттєво звужує розуміння проблеми і

не дає повною мірою досягнути цю величну постать, всебічно висвітлити різні аспекти його життя та діяльності.

Посилений інтерес до відомої особистості, яким був І.Боберський, спонукав дисертанта не просто написати його біографію, перерахувати факти і події з життя та діяльності, а й поглиблено вивчити особистісну сутність, яка часто пояснює причини і наслідки у біографічних фактах. Дисертант Сова А.О., використовуючи просопографічний метод, здійснює персоніфікацію минулого, як актуальне завдання сучасних історичних студій, на основі якої виводить цілісний науковий портрет, передбачає відтворення відомого діяча не в традиційному висвітленні звичайної біографії, а в поглибленому вивченні особистісно-індивідуального змісту Івана Боберського.

Використаний у роботі науково-методологічний інструментарій дозволив дисертанту всебічно проаналізувати проблему, укласти структуру, розширити фактологічну та аналітичну складові наукового пошуку, спростувати низку міфів, перекохань і помилок, в повноті і всебічно висвітлити життєвий шлях І. Боберського та особливості його діяльності в різні періоди.

Важливим для розуміння формування І.Боберського, як особистості є розділи дисертаційного дослідження. В них дисертант розкриває становлення світогляду та педагогічну діяльність Івана Боберського. Сам перелік навчальних закладів, у яких він студіював різні науки свідчить про його високий професіоналізм. Цікавим є матеріал про педагогічну діяльність в Академічній гімназії у Львові, працю у жіночій семінарії Українського педагогічного товариства та гімназії Сестер Василіянок у Львові, освітньо-виховну діяльність у діаспорі, організацію та діяльність сокільського руху в Галичині. Характеризуючи наукову діяльність І.Боберського, дисертант висвітлює його участь у Науковому товаристві імені Шевченка, «Учительській громаді» та «Просвіті», в «Українському спортовому кружку», співпрацю з товариствами «Україна» та «Пласт». Використовуючи

великий масив джерел та документів, дослідник аналізує військово-політичну та державотворчу діяльність Івана Боберського. Для цього показує його роботу напередодні та в роки Першої світової війни, працю в Державному секретаріаті військових справ ЗУНР, діяльність у Представництві уряду ЗУНР у США та Канаді та інше.

Позитивною стороною дисертаційного дослідження є те, що Сова А.О. не просто констатує факти та події на основі джерел, а робить ґрунтовний аналіз усіх аспектів життя та діяльності Івана І.Боберського. Аналіз тексту дисертаційного дослідження свідчить про те, що дисертант Сова Андрій Олегович повністю виконав поставлені у дисертаційному дослідженні завдання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання з історії України. Проаналізований матеріал та сформовані висновки можуть слугувати інформаційною основою для створення цілісної картини суспільного та політичного життя Галичини, осередків української еміграції у США, Канаді та інших державах кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. та об'єктивного оцінювання значення процесів, до яких був залучений І. Боберський, в історії України. Зібраний матеріал і висновки можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, підручників, при підготовці лекційних занять у вищих навчальних закладах. Матеріали дисертаційної роботи можуть застосовуватися органами державної влади, науково-освітніми, установами в процесі патріотичного та фізичного виховання, бути корисними в роботі громадсько-політичних організацій.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, висловлюю окремі зауваження:

1. Висвітлюючи діяльність І.Боберського у міжвоєнний період вартувало більше уваги зосередити на його співпраці з Українською військовою організацією і показати як це вплинуло на його подальше життя.

2. Аналізуючи діяльність І.Боберського, хочеться більш конкретно бачити його ставлення та спілкування з греко-католицьким та православним духовенством в різних місцях його перебування.
3. Розкриваючи різносторонню діяльність І.Боберського, дисертант мало уваги приділив його особистим сімейним відносинам, що важливо для високоморального формування сучасної сім'ї.
4. На жаль, у роботі не розкрито причини переїзду І.Боберського з США та Канади у Словенію у м. Тржич.
5. Було б доречним докладніше розписати останні роки життя Івана Боберського в Югославії та чи займався він громадською та науковою роботою.
6. Позитивною стороною дисертації є те, що автор скрупульозно аналізує та використовує великий масив джерел. В той-же час, інколи дисертант занадто часто використовує цитування джерел в їхньому первісному звучанні та написанні, що не відповідає сучасним вимогам української мови.
7. Не доцільно робити кілька посилань з різних джерел на відомі події, що переобтяжує роботу.

Висловлені зауваження суттєво не впливають на загальний позитивний висновок щодо виконаної праці.

Автореферат дисертації відповідає вимогам як за структурою, так і оформленням. Зміст автореферату ідентичний з текстом дисертації та повністю відображає структуру роботи. Висновки дисертаційного дослідження відповідають меті та завданням, поставлених на початку роботи.

Результати дослідження у сукупності вирішують важливу наукову проблему, поставлену її автором. Висновки, сформульовані у дисертації, є новими для вітчизняної історичної науки, аргументовані і достовірні, викладені у авторефераті та дисертації автора та в опублікованих ним працях.

Дисертація оформлена у відповідності з встановленими вимогами. Зазначене вище дає підстави вважати, що дисертаційна робота Сиви Андрія

Олеговича на тему «Суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність Івана Боберського (1873–1947)» представлена на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України є оригінальним і комплексним дослідженням, яке цілком розкриває вагому наукову проблем, відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ №656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016), які ставляться до дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01. – історія України.

Офіційний опонент -
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України і
методики викладання історії
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

І.В. Пилипів

